

Batenburg nu en straks

Stadsontwikkelingsplan
samengesteld door
Werkgroep SOP Batenburg

juni 2013

Voorwoord

In oktober 2011 is in Batenburg de leefbaarheidsgroep (LBG Batenburg) in een nieuwe samenstelling van start gegaan met als belangrijkste opdracht het ontwikkelen van een stadsvisie voor Batenburg. In samenwerking met de Gemeente Wijchen en de Vereniging Kleine Kernen Gelderland werd toen gekozen voor een aanpak middels een werkgroep, die zelfstandig en naar eigen inzicht een verkenning moest doen, om vervolgens tot een stadsontwikkelingsplan te komen. Een plan vanuit en door de gemeenschap gemaakt, moest het worden. De werkgroep is daarop met veel enthousiasme en de nodige inventiviteit aan het werk gegaan en dat heeft geleid tot het plan dat thans voor u ligt.

Als leefbaarheidsgroep zijn we zeer ingenomen met dit plan, maar we beseffen ten zeerste, dat het eigenlijke werk nu pas gaat beginnen. De uitwerking en realisering gaat veel tijd en inzet vragen en we hebben daar zeker de hulp van alle Batenburgers bij nodig. We hopen dan ook, dat in samenwerking met de verschillende instanties er iets moois kan ontstaan waar we allemaal trots op kunnen zijn. Om alle wensen en gedachten verder te concretiseren, zullen voor de verschillende onderwerpen uitwerkgroepen in het leven worden geroepen, zoals aangegeven in het plan. Om de plannen ook werkelijk een toekomst te geven, rekenen we daarbij op de steun en inzet van alle Batenburgers; het gaat immers om onze eigen mooie stad!

We spreken hierbij onze dank en waardering uit voor het voortreffelijke werk dat de werkgroep stadsontwikkelingsplan heeft geleverd.

Johan van de Bovenkamp

Voorzitter LBG Batenburg

Inhoud

Voorwoord	3
Inhoudsopgave	5
Inleiding	7
De geschiedenis van Batenburg	11
Monumenten en Erfgoed	15
De Batenburgse Jeugd	19
Senioren in Batenburg	25
Voorzieningen	29
Bedrijvigheid en Economie	35
Recreatie en Toerisme	41
Verkeer en Vervoer	47
Openbaar Groen en Natuur in Batenburg	51
En nu aan de slag	55

EVENEMENTEN.

Watens zorg voor
erfgoed gebied
verloop evenementen
jaarlijkse versie
van het festival?

STRANDJE

standaard bij het strandje

Boer en
meer met
water en

strandje moet behouden
en toegankelijk blijven
is de missie!!!

aanpak
vrijheid
en

strandje beter
maken
met zand

Strandje uitbreiden
strandje naar
landzijde

voetpuntje
trek
na natuurgebied.

Niemand durft
vandaag de straten

Beleidsveld Landbouw?

het Beloofted strandje
is er nooit gekomen
naar wel 3 km
Bomen Ter Waaie
van 25.000 euro
Daar heb je de
viteer waarde straten
van kunnen maken
!!!!!!

waar is
ons
strandje?

HAVEN.

TOERISTISCHE TREKPLEISTEN:

Wandelpad van of
de Rijkswaard
naar Kunstkwartier
met water

2015-2016
en meer plannen
voor de toekomst
me eens!

Wapen van
van de Rijkswaard
naar Kunstkwartier

Inleiding

Met veel enthousiasme heeft de werkgroep SOP de opdracht van de leefbaarheidsgroep opgepakt om een toekomstplan voor Batenburg te maken, en het resultaat mag er wezen: het enige stadsontwikkelingsplan (SOP) van de Gemeente Wijchen is thans gereed.

Vanaf de start heeft de werkgroep, in de volksmond SOP-ers, de intentie en insteek gehad om mét de Batenburgers te komen tot een plan vóór Batenburg. De werkgroep, bestaande uit 16 vrijwilligers, heeft door middel van een openbare stadsschouw verkent wat de thema's zijn die er in de stad en in het buitengebied toe doen. Vervolgens zijn alle inwoners tijdens een startbijeenkomst in De Hostert in de gelegenheid gesteld om wensen, gedachten en ideeën kenbaar te maken. Een op de vier Batenburgers, waaronder ook veel jongeren, heeft ook van die gelegenheid gebruik gemaakt. Na het clusteren van de ideeën en de wensen en de uitwerking daarvan in kleinere subgroepen is het plan langzaam maar zeker zowel qua inhoud als vorm gegroeid en gerijpt. Na een klankbordbijeenkomst met de Gemeente Wijchen en andere instanties en een inloopavond voor alle inwoners heeft het plan definitief zijn beslag gekregen.

De werkgroep stadsontwikkelingsplan is in dit proces op deskundige en constructieve manier ondersteund door twee procesbegeleiders van de Vereniging Kleine Kernen Gelderland. Vanuit de Gemeente Wijchen is de werkgroep op plezierige wijze begeleid door de raadsadviseur van de griffie. Mede door deze ervaren procesbegeleiding is het stadsontwikkelingsplan vlot tot stand gekomen en heeft het niet alleen draagvlak onder de bevolking maar ook bij de realisering van het plan betrokken instanties.

Wat is nu zo'n stadsontwikkelingsplan?

In een tijd van een steeds meer terugtrekkende overheid is burgerparticipatie gewenst om in de gemeenschap dát te realiseren wat nodig en gewenst is. Als burgers kunnen we mede bepalen hoe ons stadje er nu en naar de toekomst toe uit moet zien. De vraag die daarbij centraal staat is: "hoe zorgen we er met elkaar voor dat Batenburg een plezierige woonomgeving blijft, met optimale voorzieningen, waar het goed werken en ontspannen is?" Om hier invulling aan te geven is het van belang om allereerst met elkaar te verwoorden waaraan die woonomgeving, die voorzieningen, dat werken en ontspannen moeten voldoen. Wat is er reeds, wat zijn de verlangens en wensen en welke ideeën en initiatieven leven er, niet alleen voor nu maar ook voor de komende jaren. Juist dít staat nu in dit stadsontwikkelingsplan!

Hier gebeurt toch niks mee?

Deze kreet of retorische vraag is een veelgehoorde reactie op het SOP. Toch is het goed om te benadrukken dat het tegendeel waar is. Het plan vormt de basis voor de Gemeente Wijchen en ook voor andere instanties als het gaat om beleidskeuzes en prioriteiten aangaande Batenburg. Ook bij uitvoering en beheer zal rekening worden gehouden met de uitgangspunten die in het plan zijn verwoord. Maar bovenal bepalen wij Batenburgers zelf het verschil. Immers, gaan wij er met elkaar ook aan werken om de wensen, initiatieven en ideeën die in het plan staan te realiseren? Daarom stopt de stadsontwikkeling van Batenburg niet met dit plan maar begint die nu pas. Aan de leefbaarheidsgroep en de komende uitwerkgroepen en initiatiefgroepen/doegroepen de taak om samen met bereidwillige instanties te kijken naar wat er mogelijk is en hoe dat gerealiseerd kan worden.

Is dit een actieplan?

Als werkgroep hebben we er met elkaar hard aan gewerkt om er niet alleen een veelomvattend maar ook een zo concreet mogelijk plan van te maken. Toch dient te worden opgemerkt, dat het plan de visie en de wens van de Batenburgers in brede zin verwoordt en dat niet alleen voor de komende 2 jaar maar ook voor de 10 jaren daarna. Dit betekent dat sommige aandachtspunten of wensen uitgewerkt zijn naar concrete acties en andere punten nog verdere uitwerking vereisen. Er zijn acties die redelijk vlot gerealiseerd kunnen worden en andere ontwikkelingen die een wat langere adem vergen of misschien wel toekomstmuziek blijven; de min of meer nabije toekomst zal dit leren.

Tot slot wil ik iedereen die een bijdrage heeft geleverd aan het SOP heel hartelijk danken voor de inbreng. In het bijzonder wil ik mijn dank uitspreken aan alle leden van de stadswerkgroep, die naast hun drukke bestaan vele vrije uren en avonden hebben opgeofferd om de inbreng van de Batenburgers te verwerken tot een mooi plan. Daarnaast mijn waardering aan het adres van de leefbaarheidsgroep. Die heeft niet alleen een volwaardig aandeel geleverd in de werkzaamheden, maar ook de ruimte geboden om dit echt een proces te laten zijn van en voor Batenburg. Met dit plan kunnen we met vertrouwen uitkijken naar een nog mooiere toekomst. Met elkaar en voor elkaar!

Jan Bartelse

Voorzitter werkgroep stadsontwikkelingsplan Batenburg

1

De geschiedenis van Batenburg

Batenburg is oud, heel erg oud! Maar het oude, tot de verbeelding sprekende verhaal dat Batenburg gesticht is door de Keltische prins Bato, die de Romeinen “kortwiekte” en daarom de scharen invoerde in het stadswapen, is naar het Rijk der Fabelen verwezen. Maar ondertussen kan geen enkele geschiedschrijver of archeologisch onderzoeker aangeven hoe oud deze kleine, rustieke stad, gebouwd op een oeverwal langs de Maas, nu feitelijk is. Ook de Blauwe Steen geeft het antwoord niet. Deze gerechtssteen, in werkelijkheid een ca. 75 cm. dik blok roodachtig graniet, ligt op de noordwesthoek van de kruising Grootestraat en Kruisstraat. Batenburg kreeg in 1349 stadsrechten, maar aangenomen wordt dat het stadje die rond het jaar 1000 ook al had. Het was een Rijksleen (een grondgebied, geleend van de Duitse keizer), waartoe ook de kerspels (parochies) Horssen en Leur behoorden. Het werd bestuurd door de Heren van Batenburg, bannerheren die, als leenheren van de Duitse keizer, machtig genoeg waren om zich niets van de hertog van Gelre of die van Brabant aan te hoeven trekken. Sinds 1664 is er sprake van een Gelders leen. Het geslacht Van Batenburg wordt reeds in 1080 vermeld.

Tot Batenburgs grondgebied behoren vanouds ook de buurtschappen Lienden en De Laak; de eerste ten oosten en de andere ten westen van het stadje gelegen. De “kernen” waaraan ze hun naam ontleen bestaan uit een kleine groep nabij of in de dijkhellingen gelegen boerderijen en (toenmalige) keuterwoningen (waarvan er inmiddels een aantal is verdwenen).

Het kasteel van de Heren Van Batenburg, rond 1250 gebouwd op een motte (kunstmatige heuvel), is - getuige de restanten ervan - eeuwenlang een indrukwekkende woonplaats geweest. Het is diverse malen verwoest. Na de verwoesting rond 1600 heeft Willem Adriaan van Horne het helemaal laten verbouwen in Limburgs/Luikse stijl. Het was toen een

van de mooiste kastelen van Nederland. In de Franse tijd, eind 18de eeuw, veranderde het fraaie kasteel door brandstichting in 1794 echter in een ruïne. De laatste Heren van Batenburg (de vorsten Van Bentheim-Steinfurt) bestuurden hun Gelderse bezit vanaf het begin van de 18de eeuw op afstand. Tot 1945, want toen werd de ruïne met alle landerijen (ooit zo’n 40% van het grondoppervlak) van de heerlijkheid Batenburg door de Staat verbeurd verklaard. In 1953 werd de ruïne voor een symbolisch bedrag overgedragen aan de Stichting Vrienden der Geldersche Kasteelen.

Batenburg is oud, en kent nog vele overblijfselen van de Heren van Batenburg en hun heerlijke rechten. Tegenover de

ingang van het kasteel vinden we het tol- en toegangshuis tot Batenburg en het kasteel (tol- en veerrecht); op de Molendijk staat de 18de-eeuwse gesloten standerdmolen (molenrecht); in de Grootestraat komen we op nr. 13 De Munte tegen (waar het muntrecht – soms op een bedenkelijke manier werd uitgeoefend); Kerkstraat 11 is een van oorsprong 16de-eeuws huis dat lange tijd als gerechtsgebouw heeft gediend, en op enige afstand van de bebouwde kom bevindt zich de eeuwenoude Eendenkooi (kooikersrecht). Langs de dijk bij binnenkomst van Batenburg zijn twee replica's geplaatst van de kanonnen die van origine uit het kasteel afkomstig waren met de lijfspreuk van de van Horne's "God is mijn Horn, Baet en Borgh".

In 1818 werd Batenburg een gemeente, die tot 1984 zelfstandig bleef. Op 1 januari van dat jaar werden de gemeenten Batenburg en Wijchen samengevoegd. Deze nieuwe gemeente Wijchen voert sindsdien het Batenburgse stads-wapen.

Het Batenburg van 1830 leek sterk op een feodale gemeenschap, waarin "de heer" of zijn rentmeester voor veel inwoners de dienst uitmaakte. Werkgelegenheid was er in Batenburg nauwelijks, buiten de landbouw en de aloude dienstbaarheid aan de kasteelheer. Een enkele maal is geprobeerd om een leerlooierij op te zetten. Ook was er ooit een zeepziederij gevestigd. Pogingen in het verleden om een steenfabriek te beginnen leden schipbreuk.

Het aantal inwoners van Batenburg, 672 per 1 januari 2013, is op de dag van vandaag ongeveer gelijk aan het inwonertal van zo'n 200 jaar geleden, hetgeen niet zo heel vaak voorkomt in Nederland. Het geeft maar aan dat in ieder geval in dat opzicht de tijd heeft stilgestaan. Het zusterklooster Sint Johannesgesticht van de orde J.M.J. dat in 1880 aan de Grootestraat werd gebouwd om katholiek onderwijs te geven en wat tevens een meisjesspensionaat was, is - na ook een korte "industriële" beleving (in de zestiger jaren werd er het confectieatelier STECO in gevestigd) - inmiddels alweer gesloopt. Na de herindeling van Batenburg bij de gemeente Wijchen werd het uit 1912 daterende gemeentehuis aan de Grootestraat, na nog een korte periode als Peuterspeelzaal Tweety te hebben gefungeerd, opgenomen in de uitbreiding van Gemeenschapshuis De Hostert.

Batenburg heeft een beschermd stadsgezicht gekregen en de ruïne van het ooit zo vermaarde kasteel, die tot ver in de vorige eeuw nog als een "puinhoop" werd omschreven, is goed geconserveerd en is nu een "parel" waar de Batenburgers trots op zijn. Batenburg is een mooi geconserveerd stadje, waarin het Romeinse/stedelijke stratenpatroon goed bewaard is gebleven en tal van monumenten getuigen van een roemrucht verleden.

Monumenten en Erfgoed

Batenburg heeft een groot aantal rijks-, en gemeentelijke monumenten. Deze geven aan de stad een heel eigen en bijzonder karakter. Door zijn geschiedenis heeft Batenburg enerzijds een deftige en stedelijke uitstraling en anderzijds een dorps en landelijk aanzicht. Dit karakter en deze eigenheid hebben ertoe geleid dat Batenburg de status van beschermd stadsgezicht heeft gekregen. Dat moet gekoesterd worden, maar levert voor de inwoners soms ook (financiële) problemen op. Die zijn niet altijd eenvoudig op te lossen, omdat het beleid voor het behoud en onderhoud van monumenten aan strenge (rijks-)regels is gebonden. Wel kan worden gezorgd voor het aanbrengen en goed onderhouden van straatmeubilair zoals banken, borden, lantaarns en afsluitpaaltjes. Dat moet in overeenstemming zijn met de kwaliteiten van het historische centrum. Hieraan is nog het nodige te verbeteren.

De Kasteelruïne

De kasteelruïne is het meest aansprekende monument in Batenburg. Het heeft zijn oude grootsheid als woning van de Heren van Batenburg weliswaar verloren, maar daar staat tegenover dat het binnenterrein van die ruïne zich prachtig leent voor een aantal activiteiten vanuit/door de Batenburgse bevolking, zoals de Batenburgse Dag, de tweejaarlijkse Zeskamp, Theatervoorstellingen, enz. Het wil er bij de Batenburgers echter niet goed in, dat zij voor evenementen die geen winst oogmerk hebben een fors bedrag moeten neertellen voor het gebruik van het ruïneterrein. Zij zien daarvoor in de plaats graag een andere regeling.

Daarnaast kunnen de kasteelruïne en de nabije omgeving op een aantal punten nog worden verbeterd en verfraaid. Hierbij valt te denken aan:

- het aanbrengen van fonteinen en nestelplaatsen in de gracht rondom en het plaatsen van nestkasten op de

ruïne. Fonteinen kunnen er voor zorgen dat het water zuurstofrijker wordt en derhalve een beter leefmilieu biedt voor vissen en vogels;

- het aanbrengen van sfeerverlichting en uitlichten van de ruïne;
- de aanleg van een heemtuin op de plek van de oude kasteeltuin.

Ook zouden de Batenburgers graag zien dat de ruïne wat makkelijker te bezoeken is. Een openstellingsregeling zou daarvoor uitkomst kunnen bieden. Grenzend aan de ruïne ligt het Hertenkamp. Dit dierenverblijf moet toegankelijker worden voor de Batenburgse bevolking. Op termijn zou de ontwikkeling kunnen leiden tot een kinderboerderij. De eerder noodzakelijke vernieuwingen aan het verblijf (o.a. vervanging hekwerk) zouden meegenomen kunnen worden in de ontwikkeling van de kasteeltuin.

Actie- en aandachtspunten Monumenten en Erfgoed

Probleem / thema	Resultaat	Actie(s)	Partners
1. Kwaliteit, volledigheid en eenvoudigheid van straatmeubilair laat te wensen over	Verfraaiing stadscentrum	Plaatsing en onderhoud van straatmeubilair, zoals banken, borden, lantaarns, afsluitpalen, enz. in overeenstemming brengen met de kwaliteiten van het historische centrum	Gemeente Wijchen
2. Huur binnenterrein ruïne voor niet-commerciële doeleinden is voor Batenburgers veel te hoog	Toegankelijkheid van de ruïne voor de inwoners vergroten	Bevorderen dat voor de organisatie van niet-commerciële activiteiten voor de Batenburgse bevolking het binnenterrein van de ruïne tegen een acceptabele vergoeding beschikbaar wordt gesteld	Stichting Geldersch Landschap & Kasteelen
3. Op en rond de ruïne zijn nog veel verbeteringen aan te brengen	Verbetering en verfraaiing van de ruïne en zijn omgeving	Aanbrengen van fonteinen en nestelplaatsen in de gracht rondom en het plaatsen van nestkasten op de ruïne Aanbrengen van sfeerverlichting en uitlichten van de ruïne Aanleg van een heemtuin op de plek van de oude kasteeltuin	Stichting Geldersch Landschap & Kasteelen Gemeente Wijchen
4. Kasteelruïne is alleen op verzoek en bij aanwezigheid van de beheerder toegankelijk	Toegankelijkheid van de ruïne vergroten	Een openstellingsregeling voor het bezoeken van de ruïne vaststellen	Stichting Geldersch Landschap & Kasteelen
5. Het Hertenkamp is aan een opknapbeurt toe en zou moeten worden omgevormd tot een kinderboerderij	Behoud Hertenkamp en aantrekkelijkheid ervan vergroten	Onderhoudsplan opstellen en activeren Langetermijnvisie opstellen	Bestuur Hertenkamp Stichting Geldersch Landschap & Kasteelen Gemeente Wijchen
6. Door ontkerkelijking loopt op termijn de instandhouding van de kerkgebouwen gevaar	Instandhouding monumentale kerkgebouwen	Voor het beheer van de R.K.-Kerk een stichting in het leven roepen die ook multifunctioneel gebruik van de kerkgebouwen moet onderzoeken	Kerkbestuur Gemeente Wijchen
7. Het monumentale graf op de R.K.-begraafplaats toont tekenen van verval en moet worden hersteld	Instandhouding grafmonument	Herstel en onderhoud van het grafmonument met behulp van particulier initiatief. Nagaan of fondsen beschikbaar zijn voor een tegemoetkoming in de kosten	Gemeente Wijchen Kerkbestuur Vrijwilligers Batenburg
8. De Eendenkooi dient toegankelijk te blijven voor het publiek	Toegankelijkheid Eendenkooi behouden	Handhaven van de periodieke rondleidingen op de Batenburgse Eendenkooi	Stichting Geldersch Landschap & Kasteelen

De Kerken

Zoals overal, loopt ook in Batenburg het kerkbezoek terug. Op de middellange - en zeker de lange termijn is de kans daarom groot dat de beide Batenburgse kerken nog maar zeer beperkt gebruikt zullen worden voor normale en bijzondere diensten. Wat onveranderd blijft, is de financiële last vanwege langdurige aflossing en rentebetaling voor de uitgevoerde restauraties van de monumentale gebouwen. Dat is een blijvend aandachtspunt. Het is te overwegen om voor het beheer van de R.K.-Kerk, net zoals bij de N.H.-Kerk die ondergebracht is in de Stichting Oude Gelderse Kerken, een stichting in het leven te roepen. Die zou dan ook moeten onderzoeken of door multifunctioneel gebruik van de gebouwen een lastenverlichting is te realiseren.

Het Kerkhof

Op het R.K.-Kerkhof bevindt zich een grafmonument ter nagedachtenis van de stichters (financierders) van de R.K.-Kerk

en de twee eerste pastoors van de R.K.-parochie in de laatste decennia van de 19^e eeuw. Dit gemeentelijk monument toont ernstige tekenen van verval en is dringend aan restauratie toe. Alle pogingen om die opknapbeurt gefinancierd te krijgen zijn tot op heden mislukt. Herstel en behoud van het monument zal daarom wellicht gestalte moeten krijgen door particulier initiatief. Voor een tegemoetkoming in de kosten zal moeten worden nagegaan of er wellicht niet toch nog ergens een potje voorhanden is.

De Eendenkooi

De Batenburgse Eendenkooi dateert uit de middeleeuwen en is een Rijksmonument dat, zoals vanouds, niet vrij toegankelijk kan zijn. Daarom blijft er behoefte om op gezette tijden rondleidingen te organiseren op deze historische plek.